

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ MÔI TRƯỜNG VÀ Ý NGHĨA VỚI VIỆC GIÁO DỤC Ý THỨC BẢO VỆ MÔI TRƯỜNG CHO THẾ HỆ TRẺ HIỆN NAY

Võ Thị Hồng Hiều - Hồ Thị Khánh Viên

Trường Đại học Tài nguyên và Môi trường TP. Hồ Chí Minh

Email: vthieu@hcmunre.edu.vn

Tóm tắt: Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn quan tâm đến công tác giáo dục, bồi dưỡng thế hệ trẻ nói chung và giáo dục về ý thức bảo vệ môi trường nói riêng. Người khẳng định: “Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng và rất cần thiết”, để hình thành thế hệ thanh niên “vừa hồng, vừa chuyên”, chuẩn bị lực lượng kế cận cho sự nghiệp cách mạng của dân tộc. Chính vì thế, trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa của nước ta hiện nay, công tác giáo dục, bồi dưỡng thế hệ trẻ là một trong những nhiệm vụ quan trọng của Đảng, của dân tộc. Trong đó, giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho thế hệ trẻ là một trong những vấn đề có ý nghĩa quan trọng.

Từ khóa: Tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục bảo vệ môi trường, thế hệ trẻ.

Nhận bài: 15/06/2022; Phản biện: 20/06/2022; Duyệt đăng: 22/06/2022.

1. Đặt vấn đề

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã để lại cho dân tộc ta những tư tưởng, những bài học sâu sắc về ứng xử với tự nhiên và xã hội. Quan điểm của Người về môi trường và bảo vệ môi trường có ý nghĩa quan trọng đối với cá nhân và sự phát triển của xã hội. Vì vậy, Hồ Chí Minh cho rằng con người phải hiểu biết tự nhiên, sống giao hòa với thiên nhiên, yêu thiên nhiên; chăm sóc, giữ gìn môi trường tự nhiên; xem đó là kế sách lâu dài để phát triển bền vững đất nước. Điều đó cho thấy, quan điểm của Hồ Chí Minh rất gần với quan niệm hiện đại về bảo vệ môi trường và phát triển bền vững. Hiện nay, nước ta đang tiếp tục đẩy mạnh thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, quá trình đó đặt ra cho chúng ta những vấn đề nan giải về ô nhiễm môi trường, biến đổi khí hậu... Hơn bao giờ hết, chúng ta càng thấy được ý nghĩa sâu sắc trong tư tưởng của Hồ Chí Minh về vấn đề bảo vệ môi trường đối với thực tiễn đời sống đất nước hiện nay. Muốn bảo vệ môi trường phải bắt đầu từ con người, trong đó vấn đề giáo dục ý thức bảo vệ môi trường của thế hệ trẻ có ý nghĩa quyết định.

2. Tư tưởng Hồ Chí Minh về môi trường và ý nghĩa với việc giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho thế hệ trẻ hiện nay

2.1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về môi trường

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh không chỉ hết lòng vì sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, Người còn quan tâm đến công cuộc xây dựng đất nước ngày càng phát triển bền vững, trong đó có vấn đề gìn giữ, bảo vệ môi trường, Người thấy được tầm quan trọng của nó đối với sự sống của con người và sự phát triển của xã hội. Con người muốn tồn tại, phát triển, một mặt cần phải sống hòa hợp với tự nhiên, mặt khác, còn phải biết thích ứng, cải tạo tự nhiên một cách phù hợp. Đồng thời, phải biết gìn giữ, bảo vệ môi trường, vì đó là bảo vệ sự sống còn của chính mình và sự phát triển của xã hội.

Theo Hồ Chí Minh, môi trường tự nhiên không phải

là cái gì xa lạ, bên ngoài mà ngược lại nó rất gần gũi với con người, thấm sâu vào máu thịt và hơi thở của mỗi người. Người từng nói: “Việt Nam ta có hai tiếng Tổ quốc, ta cũng gọi Tổ quốc là đất nước; có đất và có nước, thì mới thành Tổ quốc. Có đất lại có nước thì dân giàu, nước mạnh... Nhiệm vụ của chúng ta là làm cho đất với nước điều hòa với nhau để nâng cao đời sống nhân dân, xây dựng chủ nghĩa xã hội”. Người cho rằng môi trường xã hội là những mặt liên quan đến lối sống, nếp sống, đời sống của con người, như: ăn, ở, mặc, đi lại, phong tục tập quán, lễ hội..., theo Người, để duy trì sự tồn tại và phát triển của mình, thì con người cần phải bảo vệ và xây dựng môi trường trong sạch, lành mạnh, khai thác và sử dụng hợp lý tài nguyên thiên nhiên, đất, nước, rừng, biển; phải biết ăn ở hợp vệ sinh, giữ gìn sức khỏe, phòng chống bệnh tật, bài trừ các phong tục tập quán lạc hậu, lỗi thời.

Từ phong cách và cuộc sống đời thường ở Hồ Chí Minh - chúng ta thấy toát ra tư tưởng, tình cảm và lối sống giản dị, lao thực, gắn bó với tự nhiên, yêu thiên nhiên và hiểu được sự vận động, phát triển thuận theo quy luật tự nhiên, Người từng nói “riêng phần tôi thì làm một cái nhà nho nhỏ, nơi có non xanh nước biếc để câu cá, trồng hoa, sớm chiều làm bạn với các cụ già hái củi, trẻ em chăn trâu, không dính líu gì với vòng danh lợi”. Câu nói ấy thật giản dị mà thấm đậm ý nghĩa sâu sắc, nó chứa đựng cả một triết lý về lối sống, ứng xử gắn bó, hòa hợp với môi trường tự nhiên và xã hội của Người.

Trong quá trình hoạt động, Hồ Chí Minh đã tận mắt chứng kiến nỗi thống khổ của nhân dân các nước bị bọn đế quốc xâm lược và cai trị, chúng ra sức vơ vét tài nguyên thiên nhiên và hủy hoại môi trường, Người đã có những bài viết lên án cuộc chiến tranh xâm lược của bọn đế quốc thực dân đã gây ra cho dân tộc thuộc địa: Làng mạc bị thiêu hủy, nhà cửa tan hoang, tài nguyên khoáng sản bị vơ vét, môi trường bị tàn phá. Người viết: “Người ta không bao giờ muốn nói xâm chiếm thuộc địa là việc đốt nhà, tàn sát hay cướp bóc; và cũng không muốn nói

đó là việc làm cho kiệt quệ một đất nước chỉ mong muốn được phát triển. Mà đó là triệt hạ sự sống của một vùng khi đặt nó vào tay một vài ông lớn chứ không phải để cho dân chúng canh tác trên mảnh đất đó". Hậu quả của chính sách cai trị thực dân là đã làm cạn kiệt tài nguyên, phá hủy môi trường tự nhiên ở các nước thuộc địa. Tội ác đó đến nay vẫn còn để lại hậu quả nặng nề cho các nước thuộc địa sau khi giành được độc lập. Người cũng đã tận mắt chứng kiến sự tàn phá của chiến tranh và chính sách cai trị thuộc địa mà chủ nghĩa thực dân, đế quốc đã gây ra đối với dân tộc Việt Nam. Người đã lên án thực dân Pháp đốt phá rừng, vơ vét, chiếm đoạt tài nguyên thiên nhiên, làm cho nước ta ngày càng kiệt quệ, tiêu điều. Người còn tố cáo đế quốc Mỹ đã sử dụng hàng triệu lít chất độc hóa học, hàng ngàn tấn bom napan, bom bi... để tàn phá những cánh rừng, thiêu hủy những đồng ruộng, hủy diệt những con sông, con suối, khiến hàng triệu đồng bào ta bị giết hại và gánh chịu những hậu quả lâu dài, Người chỉ rõ: "Chúng đã dùng những vũ khí tàn ác nhất và những thủ đoạn chiến tranh dã man nhất, kể cả bom napan, chất độc hóa học và hơi độc, để giết hại hàng loạt đồng bào chúng tôi, phá hoại mùa màng, triệt hại làng mạc... hàng ngàn máy bay Mỹ trút hàng chục vạn tấn bom đạn, phá hoại các thành phố, xóm làng, nhà máy, cầu đường, đê đập". Hậu quả ấy đối với nhân dân Việt Nam là hết sức nặng nề, làm cho hàng triệu người chết, hàng ngàn người vẫn mang những thương tật do bom đạn và di chứng của chất độc màu da cam; cho đến nay nhiều vùng đất, nhiều địa phương của nước ta như: Quảng Bình, Quảng Trị, Đà Nẵng, Đồng Nai... vẫn còn đó những hiểm họa của bom đạn và chất độc dioxin đe dọa đến sức khỏe và tính mạng của nhân dân Việt Nam.

Với tầm nhìn chiến lược và nhận thức sâu sắc tầm quan trọng của môi trường đối với sự sống con người, Hồ Chí Minh rất chú trọng đến việc bảo vệ môi trường sinh thái, trong đó có việc bảo vệ và trồng rừng. Theo Người, rừng giữ vai trò điều hòa khí hậu, giữ đất, giữ nước, cân bằng môi trường tự nhiên. Người từng nói: "rừng vàng, biển bạc", "nếu rừng kiệt thì không còn gỗ và mất nguồn nước thì ruộng nương mất màu, gây ra lũ lụt và hạn hán". Vì vậy, "chúng ta chớ lãng phí vàng, mà phải bảo vệ vàng của chúng ta". Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đề ra nhiệm vụ bảo vệ và tu bổ rừng, khai thác rừng phải đi đôi với bảo vệ rừng, trồng cây gây rừng. Người nói: "Khai thác gỗ đi đôi với tu bổ và bảo vệ rừng; chú ý trồng cây gây rừng...". Người cho rằng, "Trồng cây sẽ có gỗ để làm nhà. Cây cối còn làm cho đất nước tươi đẹp, người đi đường có cây cao bóng mát để nghỉ ngơi. Cây cối còn ảnh hưởng tốt đến khí hậu và sức khỏe của nhân dân". Việc làm này, theo Người, "tốn kém ít mà lợi ích rất nhiều", nó không chỉ có ý nghĩa kinh tế, mà còn có ý nghĩa chính trị, xã hội, góp phần quan trọng trong việc cải thiện đời sống nhân dân, bảo vệ mùa màng, xóm làng, nhà cửa, bảo vệ đê điều, hạn chế được những thiệt hại do thiên tai, lũ lụt gây ra.

Chủ tịch Hồ Chí Minh không chỉ nhận thức được lợi ích của việc bảo vệ và trồng rừng, Người còn thường xuyên nêu gương, thực hiện việc trồng cây, gây rừng ở

những nơi Người đi qua, xung quanh nơi làm việc, hay những nơi Người có dịp về thăm. Người từng nói: "Vi lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vi lợi ích trăm năm thì phải trồng người". Theo đó, "trồng cây" hay "trồng người" cũng đều nhằm phục vụ cho con người, vì con người, vì lợi ích trước mắt và lâu dài. Trồng cây gây rừng là để bảo vệ môi trường, bảo vệ đất - nước, bảo vệ sự sống của con người cho hôm nay và cho mai sau; "trồng người" là để đào tạo, bồi dưỡng những lớp người kế tục sự nghiệp bảo vệ Tổ quốc và xây dựng đất nước. Do đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đảng ta lúc bấy giờ hết sức chăm lo cho sự nghiệp trồng cây và "trồng người", xây dựng con người mới. Ngay từ năm 1960, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động "Tết trồng cây", kêu gọi tất cả các tầng lớp nhân dân tham gia trồng cây. Từ đó, "Tết trồng cây" đã trở thành một phong trào thi đua yêu nước rộng khắp, trở thành một nét văn hóa tốt đẹp của nhân dân ta. Trong Di chúc thiêng liêng để lại cho dân tộc, Người dặn lại: "Nên có kế hoạch trồng cây trên và chung quanh đồi. Ai đến thăm thì trồng một vài cây làm kỷ niệm. Lâu ngày cây nhiều thành rừng sẽ tốt cho phong cảnh và lợi cho nông nghiệp. Đồng thời, trong Bản Di chúc, Người còn có một đề nghị: "Tôi yêu cầu thi hài tôi được đốt đi, nói chữ là "hỏa táng". Tôi mong rằng cách "hỏa táng" dần dần sẽ được phổ biến. Vì như thế đối với người sống đã tốt về mặt vệ sinh, lại không tốn đất. Bao giờ ta có nhiều điện, thì "điện táng" càng tốt hơn". Đây là quan niệm mới, rất tiến bộ của Người, khác với quan niệm, tập quán của nhiều người lúc bấy giờ về việc mai táng cho con người. Điều đó cho thấy vấn đề bảo vệ, gìn giữ môi trường đã khắc sâu trong tâm thức của Người.

Có thể nói, những quan điểm của Người về vấn đề bảo vệ môi trường cho đến nay vẫn là những bài học còn nguyên ý nghĩa, nếu không muốn nói là vô cùng cấp bách đối với nước ta hiện nay. Thời gian gần đây, nước ta đã có nhiều nỗ lực và đạt được kết quả nhất định trong lĩnh vực bảo vệ môi trường: hoạt động tuyên truyền về bảo vệ môi trường ngày càng đa dạng, phong phú và có hiệu quả hơn; nhận thức chung về vấn đề này được nâng lên; hệ thống pháp luật từng bước hoàn thiện, nhiều văn bản dưới luật được ban hành góp phần quản lý tốt hơn việc bảo vệ môi trường; hợp tác quốc tế về bảo vệ môi trường ngày càng được tăng cường và hiệu quả.

Tuy nhiên, hiện nay nước ta vẫn đang đối mặt với nhiều thách thức to lớn, nghiêm trọng về vấn đề môi trường, biến đổi khí hậu: đó là việc khai thác bừa bãi nguồn tài nguyên, khoáng sản ở nhiều nơi, không chỉ dẫn đến cạn kiệt tài nguyên mà còn gây ô nhiễm và hủy hoại môi trường; đó là nạn phá rừng đang xảy ra nghiêm trọng, độ che phủ rừng ngày càng giảm đi; đó là việc chặn dòng, xây đập thủy điện không hợp lý dẫn đến hạn hán, lũ lụt. Đặc biệt là tình trạng ô nhiễm môi trường ở các đô thị, các khu công nghiệp ngày càng tăng, với mức độ ngày càng nghiêm trọng; đe dọa và ảnh hưởng to lớn đến đời sống, sức khỏe và tính mạng của đồng bào nhân dân như: Vụ nhà máy Formosa ở Hà Tĩnh xả chất độc trực tiếp ra biển, gây ô nhiễm nặng nề nguồn nước, hủy diệt nguồn thủy hải sản; mối đe dọa về vỡ đập, gây tràn bùn đỏ ở các nhà máy khai thác bô-xít ở Tây Nguyên...

Ngoài ra, nước ta còn chịu tác động trực tiếp và gián tiếp của những vấn đề môi trường và biến đổi khí hậu mang tính toàn cầu. Đó là sự nóng lên của trái đất và nước biển dâng; là tình trạng ô nhiễm môi trường nước, không khí, tiếng ồn,...

Thực trạng đó đặt ra yêu cầu cấp bách đối với nước ta hiện nay: đó là phải nâng cao nhận thức và ý thức trách nhiệm của mỗi cá nhân và của toàn xã hội về vấn đề bảo vệ môi trường; phải biết quý trọng từng mẩu quặng, từng tấc đất, từng cây rừng, từng nhánh sông, con suối, vì đó không chỉ là tài sản hiện tại mà còn là nguồn sống của các thế hệ tương lai. Đồng thời, cần phải rà soát và nhanh chóng hoàn thiện hệ thống pháp luật về bảo vệ môi trường; xây dựng chế tài đủ mạnh để ngăn ngừa, xử lý nghiêm các hành vi gây ô nhiễm môi trường; ngăn chặn có hiệu quả nạn phá rừng, cháy rừng; xử lý nghiêm các cơ sở gây ô nhiễm, khắc phục ô nhiễm và cải thiện môi trường, nâng cao chất lượng cuộc sống. Thực hiện hiệu quả các giải pháp về bảo vệ môi trường cũng chính là thực hiện di huấn của Hồ Chí Minh, nhằm xây dựng đất nước ngày càng tươi đẹp và phát triển hơn.

2.2. Giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho thế hệ trẻ hiện nay

Thứ nhất, từ gia đình, nhà trường và xã hội cần chung tay giáo dục ý thức bảo vệ môi trường, đồng thời rèn luyện hành động thực tiễn bảo vệ môi trường cho mỗi cá nhân ngay từ tuổi thơ, thông qua những bài học nhỏ, những hành động cụ thể như: lao động dọn dẹp, giữ vệ sinh trường lớp, trồng cây xanh, bỏ rác đúng nơi quy định, biết yêu quý động vật, thực vật, nguồn nước, không khí,... Bởi vì theo quan điểm của Hồ Chí Minh: "*Hiến dũ phải đầu là tính sẵn, phần nhiều do giáo dục mà nên*". Làm sao để ý thức và hành động bảo vệ môi trường của mỗi con người được hình thành từ tấm bé, nó trở thành nhận thức và hành động mang tính tự nhiên, lẽ thường của mỗi con người khi trưởng thành. Giải pháp này là giải pháp căn cơ, hiệu quả và mang tính bền vững.

Thứ hai, các cơ quan, đơn vị, đoàn thể xã hội tổ chức thực hiện lời kêu gọi và phong trào "*tết trồng cây*" của Chủ tịch Hồ Chí Minh vào dịp mùa xuân của đất nước, trở thành một phong trào rộng khắp, mạnh mẽ và thường xuyên trong cả nước, coi nó như một nét đẹp trong nền văn hóa dân tộc cần khuyến khích thực hiện. Qua đó, góp phần tích cực, hiệu quả trong việc trồng cây, gây

rừng, cũng là gìn giữ, bảo vệ môi trường sống cho con người ngày càng xanh, sạch, đẹp hơn.

Thứ ba, cùng với những giải pháp nêu trên, cần tổ chức nhiều hơn những hội thi, diễn đàn, sân chơi, trò chơi truyền hình lồng ghép, gắn kết với các nội dung về môi trường và bảo vệ môi trường, phù hợp với nhiều đối tượng, có sức lan tỏa và lôi cuốn mạnh mẽ, giúp cộng đồng xã hội và nhất là thế hệ trẻ nâng cao hiểu biết về môi trường, từ đó có những hành động thiết thực để bảo vệ môi trường.

3. Kết luận

Chủ tịch Hồ Chí Minh đã để lại cho thế hệ chúng ta những bài học sâu sắc, quý giá về vấn đề môi trường, tự nhiên và xã hội, thông qua những ngôn từ giản dị, dễ hiểu; những hình ảnh sinh động; những câu chuyện gần gũi, thực tế của Người về trồng cây, giữ đất, bảo vệ môi trường,... đã thấm đẫm và chứa chan tấm lòng của một hiền nhân đối với đất nước, con người, thiên nhiên và môi trường. Người là hiện thân của tinh thần, tình cảm và tâm hồn người Việt Nam, bình dị mà vĩ đại, lão thực mà cao quý. Với tất cả những gì đã nghĩ, đã làm, đã nêu gương của Người về đất nước nói chung và về vấn đề bảo vệ môi trường nói riêng nhất định sẽ sống mãi với thời gian, trường tồn cùng dân tộc, là bài học vô cùng quý giá và sâu sắc cho thế hệ trẻ ghi nhớ và noi theo. □

Tài liệu tham khảo

- [1]. Hồ Chí Minh: *Toàn tập*, NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, 2011, T.12 (tr.283, 449).
- [2]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.4, (tr.61).
- [3]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.1, (tr.169).
- [4]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.15, (tr.301, 615).
- [5]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.14, (tr.294).
- [6]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.13, (tr.81, 472).
- [7]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.10, (tr.213).
- [8]. Hồ Chí Minh (2004), *Toàn tập*, NXB. Chính trị quốc gia, Hà Nội, T.11, (tr.528).

Ho Chi Minh's Thought on the environment and its significance in educating the young generation about environmental protection awareness

Vo Thi Hong Hieu - Ho Thi Khanh Vien

Ho Chi Minh City University of Natural Resources and Environment - Email: vthhieu@hcmunre.edu.vn

Abstract: During his lifetime, President Ho Chi Minh always paid attention to educating and training the young generation in general and educating the awareness of environmental protection in particular. He affirmed that "Training the revolutionary generation for the next generation is a very important and very necessary issue", to form a generation of young people who were both "pink and professional", preparing the next force for the nation's revolution. Therefore, in the cause of industrialization and modernization of our country today, educating and fostering the young generation is one of the important tasks of the Party and the nation. In which, educating them about environmental protection awareness is one of the most important issues.

Keywords: Ho Chi Minh's Thought, environmental protection education, young generation.